

MINNESTAVLA VID OSCARSBRON I STRÖMSBRO

Antikvarisk medverkan vid renovering

L1951:4847/Gävle 30:1
Gävle stad och kommun
Gävleborgs län
2023

Ulrika Olsson

Slutrapport
Lst dnr: 10055–2022
Tillstånd enligt Kulturmiljölagen

Minnestavla vid Oscarsbron i Strömsbro

Antikvarisk medverkan vid renovering

L1951:4847/Gävle 30:1
Gävle stad och kommun
Gävleborgs län
2023

Rapport 2023:31
Ulrika Olsson

Länsmuseet Gävleborgs rapportserie

Rapportserien innefattar rapporter inom länsmuseets verksamhetsområden arkeologi, bebyggelsehistoria, byggnadsvård, kulturmiljövård, etnologi, konst- och kulturhistoria.

Du kan själv ladda hem rapporter i PDF-format från länsmuseets hemsida www.lansmuseetgavleborg.se

Rapporter, böcker och mycket annat kan du köpa/beställa i länsmuseets butik butik@xlm.se

Utgivning och distribution:

Länsmuseet Gävleborg
Södra Strandgatan 20, 802 50 Gävle
www.lansmuseetgavleborg.se

© Länsmuseet Gävleborg 2023

Omslagsbild: Minnestavlan med fundament efter avslutade arbeten. Foto: Ulrika Olsson, Länsmuseet Gävleborg, 2023-09-26.

Länsmuseet Gävleborg medger spridning av dokumentationsmaterialet med Creative Commons licensen CC-BY, undantag kartmaterialet: ©

Lantmäteriet, dnr I2018/00110.

ISSN 0281–3181

Print: Trycktreat

Innehållsförteckning

Tekniska och administrativa uppgifter	4
Sammanfattning.....	5
Antikvarisk slutbedömning.....	5
Karta.....	6
Lagskydd.....	6
Historik och beskrivning.....	6
Orsaker till åtgärder.....	8
Utförda arbeten	8
Avvikelser från beslut	8
Källor.....	9
Foton.....	10

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer:	10055–2022
Länsstyrelsens beslutdatum:	2022-12-06
XLM diarienummer:	2023–257/310
Projektid:	januari 2023 – juli 2023
Platsbesök:	2023-01-09 – på plats 2023-01-26 – Svevia 2023-03-17 - Lingmans Kulturplåtslageri 2023-09-26 - slutbesiktning på plats
Antikvarisk medverkan:	Ulrika Olsson, byggnadsantikvarie
Beställare:	Gävle kommun
Medverkande firmor:	Svevia Drift Mitt, Gävle Lingmans Kulturplåtslageri, Gävle

Sammanfattning

Under våren och försommaren har minnestavlan vid Oscarsbron i Strömsbro renoverats. Minnestavlan har en stomme i klädd med kopparplåt och vilar på ett fundament av röd Gävlesandsten. Tavlan sattes upp i samband med invigningen av den nya bron den 4 juli 1817. Tavlan är en hyllning till kronprins Oscar I som fyllde 18 år samma dag som bron invigdes.

Minnestavlan var i stort behov av underhåll. Kopparplåtens falsar hade på flera ställen spruckit upp och flera kulhål efter luftgevär eller liknande fanns på tavlans framsida. Skadorna hade medfört att träkonstruktionen hade börjat murkna, vilket också äventyrade tavlans montering mot fundamentet – tavlan hade börjat luta framåt och det fanns risk för att den skulle falla ner.

Minnestavlan demonterades för vidare åtgärder inne på verkstad. Där har plåten varsamt öppnats upp och träkonstruktionen har lagats i med nytt virke. Falsarna och håligheter har lösts igen. Lagningarna har slutligen patinerats in i kopparplåtens kulör. Under försommaren 2023 återmonterades tavlan på fundamentet.

Länsstyrelsens beslut är daterat 2022-12-06 med diarienummer 10055–2022. Ulrika Olsson, byggnadsantikvarie på Läns museet Gävleborg, har haft uppdraget att följa arbetena som antikvarisk medverkande. Arbetena är utförda av Svevia Drift Mitt, Gävle och Lingmans Kulturplåtslageri, Gävle. Fyra besök har gjorts under projektets gång, på plats: 2023-01-06, hos Svevia: 2023-01-26, hos Lingmans Kulturplåtslageri: 2023-03-17 och på plats: 2023-09-26.

Antikvarisk slutbedömning

Antikvarisk medverkande gör bedömningen att renoveringen av minnestavlan har skett varsamt och till största del i enlighet med länsstyrelsens beslut.

Antikvarisk medverkande godkänner de utförda arbetena ur kulturhistorisk synvinkel.

Karta

Figur 1. Platsen för minnesstenen är inringad. Karta ur Digitala Planarkivet.

Lagskydd

Minnesstenen är skyddad som fornlämning, L1951:4847/Gävle 30:1. Därmed omfattas den av Kulturmiljölagens 2:a kapitel.

Historik och beskrivning

Det är okänt när den första bron i Testebo uppfördes, men äldre skrivelser säkerställer att en bro i läget fanns under 1500-talet och att den då underhölls av Hille socken, där Testebo by ingick. Byn låg strax öster om nuvarande Strömsbro. Efter att Testebo by gått upp i Gävle år 1602 tog staden över ansvaret för bronns underhåll. Den gamla bron, med namnet Testebro, lämnades dock att förfalla och beslut togs därför om att en ny bro med rejäla stenfundament skulle byggas. Den nya bron invigdes den 4 juli 1817 och gavs namnet Oscarsbron. Samma datum som bron invigdes fyllde nämligen kronprins Oscar I 18 år. För att hylla honom sattes en minnestavla upp vid mitten av bron. Minnestavlans placering ändrades 1955 då den gamla bron revs och ersattes av den nuvarande betongbron. Minnestavlans placerades då vid det sydöstra landfästet, där den fortfarande är belägen.

Figur 2. Den ursprungliga Oscarsbron uppfördes 1817. Notera att minnestavlan vid den tiden var placerad på mitten av bron. Foto ur Länsmuseet Gävleborgs fotosamling, 1932. Bild-ID Digitalt Museum: XLM.U09599.

Minnestavlan består av ett fundament i röd Gävlesandsten. Fundamentet bär inskriptionen ”NY BRO PÅ DEN GAMLAS PLATS ÅR 1955. UTSEENDE OCH KONSTRUKTION AV DEN GAMLA BRON BEVARAD I MODELL I SKALA 1:50 FÖRVARAD Å GÄVLE MUSEUM. På fundamentet sitter tavlan monterad på stift från fundamentet och upp i träkonstruktionen som tavlan är uppbyggd av. Träkonstruktionen är klädd med falsad kopparplåt och har ett spetsigt avslut. Tavlans framsida pryds av en förgylld text som lyder ÖPPNAD PÅ HANS KL HT PRINGS OSCARS 19. FÖDELSEDAG DEN 4. JULI 1817. Denna text finns också på tavlans baksida, men är där målad med gul färg.

Av texten framgår att Oscar fyllde 19 år den 4 juli 1817, vilket är fel då han var född den 4 juli 1799. Han fyllde 18 år 1799. Det är okänt om texten har förvanskats genom åren eller om det alltid stått ”19. födelsedag.”.

Förutom stiften i tavlans botten finns också ett stöd på baksidan mellan tavlan och fundamentet. Stödet består av ett smidesjärn skruvat i de båda delarna. För att utjämna ojämnheter i fundamentets övre del hade dessa utjämnats med ett lager bruk innan tavlan sattes på plats.

Orsaker till åtgärder

Flera falsar hade gått upp i plåttäckningen och kulhål fanns också på minnestavlans framsida. Detta hade medfört att väta trängt in till trästommen med rötskador på denna som följd. Stiften från fundamentet upp i träramen hade därmed undermåligt stöd. På grund av detta hade tavlan börjat luta framåt, något som smidesjärnet på baksidan inte kunde säkra upp eftersom dess infästning i fundamentet var mycket bristfällig.

Utförda arbeten

Minnestavlan lossades från fundamentet genom att skruvarna som hållit smidesjärnet förankrat mot fundamentet skruvats bort. Därefter lyftes minnestavlan varsamt av från fundamentet och stiften den stått förankrad i. Demonteringen skedde med hjälp av en kran. Fundamentet täcktes för att inte fukt skulle nå in i stenen via stiften på dess övre kant. En informationstavla sattes upp på platsen med information om att minnestavlan var demonterad för renovering.

Inne på Lingmans verkstad öppnades de nedre falsarna varsamt upp för att kunna bedöma statusen på de nedre delarna av träkonstruktionen. Det visade sig att bottenstycket och de nedre delarna av trästommen var murkna. De murkna delarna togs bort och ersattes av nya delar i kärnfura. Sammanfogningar skedde med träplugg och lim. De nya delarna ströks med roslagsmahogny innan plåttäckningen förseglades igen. Ny kopparplåt användes på undersidan.

Uppspruckna falsar har varsamt lösts igen med tenn, liksom samtliga kulhål på tavlans framsida. Synliga lagningar har därefter patinerats in i omkringliggande ärgad kopparkulör genom modellfärg av fabrikat Revell. Tidigare förankrades det bakre järnet i såväl minnestavlan som fundamentet genom galvade bultar. Eftersom dessa hade börjat rosta byttes de ut till nya skruvar i rostfritt stål. Blybrickor ligger mellan dessa och kopparplåten. Brickorna har patinerats in i plåtens kulör med modellfärg.

På försommaren 2023 återmonterades minnestavlan på sitt fundament. Det bruk som låg på fundamentets övre kant togs bort innan ett nytt lager kalkbruk från Weber applicerades på den övre kanten. Därefter ställdes tavlan på plats på stiften. Skruvhålen på fundamentets baksida hade dessförinnan rengjorts från tidigare pluggar av plast. Hålen tätades med Ankarsmassa innan nya rostfria skruvar drogs in i dem igen. Klottret på fundamentets framsida sanerades.

Avvikelser från beslut

I samband med att tavlan åtgärdades på verkstad skedde bättring av texten på tavlans baksida. Denna åtgärd ingick inte länsstyrelsens beslut. Avvikelsen kan dock godtas i och med att det rör sig om just baksidan på minnesstenen.

Källor

Fornsök: L1951:4847 Minnesmärke. Fornlämning. RAÄ-nummer: Gävle 30:1

Hertzman, K. (2006). Hur Testebro blev Oscarsbro i kungafjäskets Gävle, *Gefle Dagblad*, 6 november, s. 22–23.

Foton

*Figur 3. Besiktning på plats innan minnestavlan skulle demonteras. Tavlan lutade framåt.
Foto: Ulrika Olsson, 2023-01-09.*

*Figur 4. Tavlan var ställd i bruk och med stift upp från fundamentet till trästommen.
Foto: Ulrika Olsson, 2023-01-09.*

*Figur 5. Fukt har trängt in till trästommen bland annat på grund av falsar som gått isär.
Foto: Ulrika Olsson, 2023-01-09.*

*Figur 6. Fukt har trängt in till trästommen bland annat på grund av falsar som gått isär.
Foto: Ulrika Olsson, 2023-01-09.*

Figur 7. Minnestavlan hade också skador i form av skotthål från luftpistol eller liknande. Fundamentets framsida var klottrad. Foto: Ulrika Olsson, 2023-01-09.

*Figur 8. Infästningen av smidesjärnet i fundamentet var undermåligt. Flera skruvar saknades.
Foto: Ulrika Olsson, 2023-01-09.*

Figur 9. Minnestavlan är inne på verkstad och dess nedre del har öppnats upp. Bottenstycket är rötskadat. Foto: Henrik Lingman, mars 2023.

Figur 10. Minnestavlan är inne på verkstad. Det rötskadade bottenstycket har demonterats och vidare åtgärder väntar för de plank som var fäst i det. Foto: Henrik Lingman, mars 2023.

Figur 11. Plättäckningen har varsamt öppnats upp för att kunna laga i med nytt virke i trästommen. Kärnvirke av furu har använts. Foto: Henrik Lingman, mars 2023.

Figur 12. Träarbetena är färdigställda och plättäckningen har falsats och lösts ihop. Understycket har fått en helt ny kopparplåt. Foto: Ulrika Olsson, 2023-03-17.

Figur 13. Kulhål har tätats med bly som därefter har patinerats in i plåtens kulör. Foto: Ulrika Olsson, 2023-03-17.

Figur 14. Isärsprucka falsar har lösts igen. Lagningarna har patinerats in i plåtens kulör. Foto: Ulrika Olsson, 2023-03-17.

Figur 15. Arbetena med minnestavlan är färdiga på verkstad. Tavlan väntar nu på leverans till Strömsbro för återmontering så snart temperaturen tillåter. Foto: Ulrika Olsson, 2023-03-17.

Figur 16. Minnestavlan är återmonterad på fundamentet. Foto: Ulrika Olsson, 2023-09-26.

Figur 17. Minnestavlan är återmonterad på fundamentet. Texten på baksidan bättrades på verkstad, något som låg utanför beslutet. Foto: Ulrika Olsson, 2023-09-26.

Figur 18. Minnestavlan är återmonterad på fundamentet. Smidesjärnet på baksidan har fått nya infästningar i stenen. De tidigare hålen är tätade med Ankarsmassa innan de nya rostfria skruvarna har dragits i. Foto: Ulrika Olsson, 2023-09-26.

Figur 19. Järnets infästning på framsidan. Blybrickor sitter mellan skruvarna och plåten. Foto: Ulrika Olsson, 2023-09-26.

*Figur 20. Arbetena med minnestavlan är färdiga. Fundamentet har sanerats från klotter.
Foto: Ulrika Olsson, 2023-09-26.*

LänsMuseet Gävleborg, Södra Strandgatan 20, 802 50 Gävle. lansmuseetgavleborg.se

